สนุกกับคันจิ: สรุปความจาก 漢字(かんじ)は面白(おもしろ)い

*สายัณห์ กอเสถียรวงศ์**

บทคัดย่อ

การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทยมีประวัติความเป็นมานานกว่าครึ่งศตวรรษ มีพัฒนาการทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนคันจิยังคงเป็นปัญหามาโดยตลอด นับจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

คันจิเป็นปัญหาเพราะวิธีการสอนและวิธีการเรียน จึงควรหาวิธีที่จะเรียนคันจิได้สนุกและจดจำได้ง่าย

ในฐานะที่ผู้เขียนอยู่ในวงการการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทยมากว่า 40 ปี จึงได้รวบรวมข้อมูลความรู้ตลอดจนประสบการณ์นำมาเขียนไว้ในบทความนี้

คำสำคัญ : การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น การสอนคันจิ คันจิสนุกน่าสนใจ

หมายเหตุของผู้สรุปความ

คันจิเป็นอักษรจีนที่ใช้ในระบบการเขียนภาษาญี่ปุ่นในปัจจุบัน จัดในประเภทอักษรคำ (Logograms) ใช้ร่วมกับตัวอักษร อีก 4 ประเภท ได้แก่ ฮิรางานะ คะตาคานะ โรมะจิ และตัวเลขอารบิก ตัวอักษรนี้เผยแพร่จากประเทศจีน มาสู่ประเทศญี่ปุ่นผ่านหนังสือต่างๆ ตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 6 โดยอ่านเป็นเสียงภาษาจีนทั้งหมด เรียกว่าระบบคัมบุน (漢文(かんぶん)) ต่อมา มีการพัฒนาใช้อักษรจีนร่วมกับเครื่องหมายแสดงการออกเสียง (Diacritic) เพื่อช่วยให้ชาวญี่ปุ่นสามารถออกเสียงตัวอักษรจีนเหล่านั้นได้ เมื่ออ่านออกเสียงได้แล้ว ชาวญี่ปุ่นสามารถเรียงประโยคใหม่ และเติมคำช่วยตามหลักไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นตามที่ตนเข้าใจ หลังจากนั้นเริ่มนำตัวอักษรจีนมาเขียนเป็นประโยคในภาษาญี่ปุ่น ใช้ระบบตัวอักษรจีนหนึ่งตัวแทนภาษาญี่ปุ่นหนึ่งพยางค์ โดยจะใช้ตัวอักษรจีนที่มีเสียงในภาษาจีนใกล้เคียงกับพยางค์ในภาษาญี่ปุ่น โดยไม่คำนึงถึงความหมายของอักษรจีนตัวนั้นเลย เรียกว่า ระบบอักษรมันโยงะนะ (万葉仮名(まんようがな))ในภายหลัง ตัวอักษรบางตัวถูกดัดแปลงเป็นตัวอักษรฮิรางานะและคะตาคานะที่ใช้ในปัจจุบัน

---

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

แม้ว่าอักษรคันจิของญี่ปุ่นจะมีวิวัฒนาการมาจากอักษรจีน แต่ก็มีการเปลี่ยนแปลงระบบวิธีการใช้ในภาษาญี่ปุ่นมาโดยตลอด มีอักษรคันจิบางตัวที่ชาวญี่ปุ่นประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง และอักษรตัวเดียวกันบางตัวก็มีความหมายในภาษาจีนและภาษาญี่ปุ่นแตกต่างกัน ในปัจจุบันจึงอักษรคันจิของญี่ปุ่นกับอักษรจีนจึงมีความแตกต่างกันอย่างมาก อักษรคันจินั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะเรียนรู้และจดจำ ทั้งสำหรับชาวต่างชาติและชาวญี่ปุ่น

มิตซูโอะ นากายามา ได้ศึกษาปัญหาของการเรียนการสอนตัวอักษรคันจิ จึงพยายามหาแนวทางที่จะเรียนรู้และจดจำตัวอักษรคันจิให้สนุกสนาน เสนอเป็นบทความภาษาญี่ปุ่นเรื่อง **漢字は 面 白い**（かんじ　おもしろい）ดังรายละเอียดที่สรุปความได้ดังต่อไปนี้

1. บทนำ

บุคคลสองท่านที่เป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนตระหนักถึงกลวิธีในการสอนตัวอักษรคันจิ ได้แก่ อดีตศาสตราจารย์ทะเคเบะ โยชิอากิ แห่งมหาวิทยาลัยวาเซดะ ผู้กล่าวว่า คันจิไม่ใช่ตัวอักษร แต่เป็นสัญลักษณ์ เช่น เมื่อเห็นตัวอักษร **木** ทำให้นึกถึงภาพต้นไม้ เพราะตัวอักษรคันจิ คือสัญลักษณ์ที่ถือกำเนิดมาจากรูปภาพ จึงไม่ควรใช้กลวิธีการสอนแบบเดิมที่จดจำตัวอักษรรูปแบบเก่า **【旧字体】**（きゅうじたい）ว่าแต่ละเส้นมีความหมายอย่างไร แต่ควรอธิบายโดยใช้รูปอักษรในปัจจุบันเป็นพื้นฐาน อีกท่านหนึ่งคือ ศาสตราจารย์เกียรติคุณคาวาเบะ โทชิโอะ แห่งมหาวิทยาลัยโตเกียววิชาภาษาต่างประเทศ ผู้กล่าวว่า ความรู้สามารถหาได้จากการค้นคว้าข้อมูล แต่การเรียนรู้จำเป็นต้องเข้าใจเรื่องนั้นก่อน ความเข้าใจมาจากสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเอง และการสั่งสมประสบการณ์เริ่มจากการรู้สึกได้ก่อนเป็นสำคัญ

โดยทั่วไปนั้น ทักษะด้านภาษามี 4 ด้าน ได้แก่ ฟัง พูด อ่าน และเขียน ในการสอนภาษาญี่ปุ่นทุกครั้ง ผู้เขียนจึงเพิ่มทักษะด้านการคิดพิจารณาเข้าไปด้วย เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ เข้าใจ และรับรู้เรื่องตัวอักษรที่กำลังเรียนอยู่ได้อย่างชัดเจน โดยให้ผู้เรียนตระหนักว่า ตัวอักษรคันจิเป็นสัญลักษณ์ของรูปภาพ เมื่อเห็นตัวอักษร **木** ก็ให้ระลึกว่าเป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้ แล้วนึกถึงภาพต้นไม้ ให้สอดคล้องกับคำกล่าวของศาสตราจารย์เกียรติคุณคาวาเบะ โทชิโอะ ที่ว่า สัญลักษณ์นั้นเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงไปถึงการรับรู้ได้ในท้ายที่สุด

2 คันจิกับภาษาญี่ปุ่น

ตัวอักษรคันจิเกี่ยวข้องกับความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของญี่ปุ่นอย่างหลากหลาย ฉะนั้นยิ่งเข้าใจตัวอักษรคันจิและทราบถึงเอกลักษณ์ของตัวอักษรคันจิมากเพียงใด ก็ยิ่งเข้าใจภาษาญี่ปุ่นมากขึ้นเพียงนั้น แต่ก่อนอื่น ผู้เรียนควรมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตัวอักษรคันจิ ดังนี้

2.1 การเรียนคันจิเป็นครั้งแรก

ในประเทศไทยมีคนเชื้อสายจีนอยู่ไม่น้อยที่ไม่เคยเรียนภาษาจีนมาก่อน ตัวอักษรจีนเป็นเพียงสัญลักษณ์ในทำนองเดียวกับตัวอักษรคันจิ ฉะนั้น การบังคับให้ผู้เรียนที่เห็นตัวอักษรคันจิเป็นครั้งแรก จดจำตัวอักษรให้ได้ ทั้งที่เขายังไม่เข้าใจว่าหมายถึงอะไร แต่เห็นเป็นเพียงสัญลักษณ์ จึงเป็นสิ่งที่ทรมานมาก

2.2 คันจิยากจริงหรือ

ตัวอักษรคันจิทำให้ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นรู้สึกว่า การเรียนภาษาญี่ปุ่นนั้นยาก ศาสตราจารย์ทาเคเบะกล่าวว่า เหตุผลที่ผู้เรียนรู้สึกว่า คันจิเป็นเรื่องยาก มี 3 ประการ ได้แก่

1. ตัวอักษรคันจิมีจำนวนไม่จำกัด

ในปี 2010 กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดตัวอักษรคันจิที่ใช้บ่อยมากถึง 2,136 ตัวอักษร หากต้องการทราบว่า จำนวนคำศัพท์ที่เกิดจากการประสมตัวอักษรเหล่านั้นมากกว่า 2 คำขึ้นไปมีมากน้อยเพียงใด คำตอบก็คือมีไม่จำกัด

2. เส้นตัวอักษรดูซับซ้อน

อักษรคันจิเขียนโดยใช้เส้นจำนวนมากและดูซับซ้อน ทำให้แรงจูงใจในการเรียนหายไป

3. การอ่านออกเสียงมีความหลากหลาย

ตัวอักษรคันจินั้นสามารถอ่านออกเสียงได้อย่างน้อย 2 แบบ คือ อ่านออกเสียงแบบจีนและอ่านออกเสียงแบบญี่ปุ่น บางครั้งการอ่านออกเสียงแต่ละแบบก็มีวิธีการที่หลากหลาย และมีความหมายแตกต่างกันไปตามเสียงอ่าน ในทางกลับกัน อาจกล่าวได้ว่า ตัวอักษรที่มีเสียงอ่านเหมือนกันมีหลายตัว จึงต้องพยายามจดจำให้ได้ว่า ในประโยคนั้นควรใช้ตัวอักษรใด โดยพิจารณาจากความหมายในประโยค

2.3 การสอนคันจิ

การจดจำตัวอักษรคันจิมีผลต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก หากสามารถทำให้ผู้เรียนจดจำตัวอักษรคันจิได้ง่าย การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นก็จะประสบความสำเร็จมากขึ้น เพราะในความเป็นจริง ทั้งผู้สอนและผู้เรียนต่างถูกปลูกฝังว่า การเรียนคันจิต้องท่องจำตัวอักษรเพียงอย่างเดียว ทั้งที่ผู้สอนต่างก็ทุกข์ทรมานกับการจำตัวอักษรคันจิมาก่อน ในปัจจุบัน ผู้สอนส่วนใหญ่เน้นไปที่การสอนเรื่องจำนวนเส้นและลำดับการเขียน โดยบอกว่า เขียนแบบนี้ไม่ได้ เขียนแบบนั้นไม่สวย แต่ไม่อธิบายว่า เขียนผิดอย่างไรและควรเขียนอย่างไร บอกเพียงว่า ให้ฝึกคัดบ่อยๆ และพยายามจดจำความหมายด้วย สิ่งเหล่านี้ไม่ช่วยพัฒนาความสามารถในการใช้ตัวอักษรคันจิเลย แต่กลับเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้เรียนคิดว่า คันจิเป็นเรื่องยากและสร้างผู้เรียนที่เกลียดคันจิเหมือนกับที่ผู้สอนเคยเป็น ผู้เรียนที่ไม่สามารถจัดการกับคันจิระดับกลางและสูงได้จึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและไม่อาจเรียนรู้ให้ได้ผลตามที่คาดหวังไว้ หากมีวิธีที่จะทำให้การเรียนรู้คันจิเป็นเรื่องสนุกและง่ายได้ ผู้สอนคงอยากจะนำไปใช้

2.4 ชาวญี่ปุ่นก็คิดว่าคันจิยากเหมือนกัน

ชาวญี่ปุ่นก็คิดว่า การเรียนตัวอักษรคันจิเป็นปัญหาใหญ่เช่นกัน แม้จะมีหนังสือเกี่ยวกับการเรียนตัวอักษรคันจิพิมพ์เผยแพร่เป็นจำนวนมาก เพื่อให้เด็กเรียนคันจิด้วยความสนุก แต่เมื่อผู้สอนได้อ่านคำอธิบายคันจิเหล่านั้นกลับพบว่า เข้าใจได้ยาก บางหัวข้อก็ไม่สามารถอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจได้ ซึ่งแน่นอนว่าผู้เรียนคงจะ

อ่านไม่เข้าใจเช่นกัน ฉะนั้น การเรียนคันจิของเด็กญี่ปุ่นก็ไม่มีความสนุกเอาเลยเช่นกัน มีเพียงตัวอักษรที่เรียกว่า **象形文字**(しょうけいもじ) เท่านั้นที่พอจะสร้างจินตภาพได้ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการใช้สื่อคอมพิวเตอร์มาช่วยสอนคันจิ แต่ก็มีภาพเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ดูแล้วจะพอเข้าใจที่มาของตัวอักษรได้ ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอวิธีการที่จะทำให้เรียนคันจิได้ดีขึ้นในหัวข้อ “คันจิน่าสนุก”

3 คันจิน่าสนุก

ผู้เขียนต้องการแสดงให้ผู้อ่านได้คิดและเข้าใจความหมายของคันจิ โดยการมองคันจิให้เป็นภาพและทำความเข้าใจความหมายของตัวอักษรจากการแยกองค์ประกอบของตัวอักษรดังกล่าว ที่เกิดจากตัวอักษรคันจิมากกว่า 2 ตัว เมื่อนำเอาตัวอักษรคันจิแต่ละตัวมาประกอบเข้าด้วยกัน จึงเกิดคำศัพท์ที่มีความหมายใหม่

3.1 ความหมายของตัวอักษรคันจิ「白」「明」「東」「朝」

ผู้เขียนกล่าวถึงที่มาของตัวอักษรคันจิทั้ง 4 ตัวด้านบน และอธิบายคำศัพท์ที่ประกอบขึ้นจากคันจิเหล่านี้ ดังต่อไปนี้

ทำไม「白」ถึงแปลว่า สีขาว

ตัวอักษรคันจินี้ประกอบด้วยตัวอักษร「日」ที่มีความหมายว่า ดวงอาทิตย์ ซึ่งมีรังสีแผ่ออกมาเป็นภาพเส้นหนึ่งเส้นที่ด้านบนของตัวอักษร ในทางวิทยาศาสตร์ รังสีของดวงอาทิตย์เป็นสีขาว และสีของดวงอาทิตย์ที่ปรากฏบนธงชาติของบางประเทศก็แสดงด้วยสีขาวเช่นกัน เช่น ไต้หวัน เนปาล

ส่วนที่อธิบายว่า เหตุใด “ดวงอาทิตย์” จึงเป็นตัวอักษรคันจิ「日」นั้นเป็นเพราะรูปวงกลมของดวงอาทิตย์มีกระบวนการเปลี่ยนรูป จากเดิมที่มีลักษณะวงกลมให้เป็นอักษรสี่เหลี่ยม และเส้นที่ปรากฏบนรูปสี่เหลี่ยมก็เปลี่ยนรูปมาจากจุดดำที่ปรากฏให้เห็นบนดวงอาทิตย์นั่นเอง

ทำไม「明」ถึงแปลว่า สว่าง

ตัวอักษรคันจินี้ประกอบด้วยตัวอักษร「日」ที่มีความหมายว่า ดวงอาทิตย์ อยู่ทางด้านซ้าย และตัวอักษร「月」ที่มีความหมายว่า พระจันทร์ อยู่ทางด้านขวา ด้านซ้ายของตัวอักษรหมายถึงทิศตะวันออก ส่วนด้านขวาหมายถึงทิศตะวันตก ที่มาของการเขียนในลักษณะนี้ มาจากการที่พระราชอาสน์ของจักรพรรดิจีนหันหน้าไปทางทิศใต้ ดังนั้น จักรพรรดิจึงเห็นพระอาทิตย์ขึ้นทางด้านซ้าย คือทิศตะวันออก และเห็นพระจันทร์ขึ้นทางด้านขวา คือทิศตะวันตก พระอาทิตย์ขึ้นในยามเช้าทำให้เกิดแสงสว่าง แต่เมื่อมองดูแล้วกลับมีขนาดเล็กกว่าดวงจันทร์ จึงเป็นเหตุผลว่า ทำไมตัวอักษร「日」พระอาทิตย์ จึงเล็กกว่าตัวอักษร「月」ส่วนลักษณะภาพของตัวอักษร「月」แสดงภาพของจันทร์เสี้ยวที่มีเมฆบดบัง

ทำไม「東」ถึงแปลว่า ทิศตะวันออก

ตัวอักษรคันจินี้ประกอบด้วยอักษร「木」ที่หมายถึง ต้นไม้ และ「日」ที่หมายถึง ดวงอาทิตย์ 「木」เป็นภาพต้นไม้ที่มีกิ่งก้านและรากปรากฏให้เห็น เมื่อมี「日」ซ่อนอยู่ทางด้านหลัง จึงกลายเป็นภาพพระอาทิตย์ขึ้นโดยมีต้นไม้บังอยู่ด้านหน้า 「東」นั่นคือ ทิศตะวันออก

ทำไม「朝」ถึงแปลว่า ทิศตะวันออก

ตัวอักษรคันจินี้ประกอบด้วยอักษร「日」ที่หมายถึง ดวงอาทิตย์ ซึ่งอยู่ระหว่าง「十」ที่มีความหมายว่าต้นหญ้า หมายถึงพระอาทิตย์ที่ยังขึ้นไม่สูงมากนักจนต้นหญ้าบดบังได้ และตัวอักษร「月」ทางด้านขวาก็หมายถึงพระจันทร์ที่มีขนาดใหญ่กว่า 「朝」จึงหมายถึง เวลายามเช้านั่นเอง

4. สรุป

การเรียนตัวอักษรคันจิเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนและทำความเข้าใจภาษาญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเริ่มเข้าสู่การเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับกลางขึ้นไป ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางในการเรียนการสอนอักษรคันจิว่า ผู้สอนต้องใช้จินตภาพเป็นการริเริ่มให้ผู้เรียนจดจำคันจิได้ง่าย โดยอธิบายโครงสร้างของตัวอักษร รวมทั้งที่มาของตัวอักษรแต่ละตัว ที่ประกอบกันขึ้นเป็นตัวอักษรคันจิที่กำลังเรียนอยู่ เมื่อผู้เรียนเข้าใจเรื่องการใช้จินตภาพแล้ว ควรลองให้ผู้เรียนบอกเล่าที่มาของตัวอักษรคันจิเหล่านั้นด้วยตนเอง เพื่อเพิ่มพูนความแม่นยำในการจดจำตัวอักษรคันจิเหล่านั้น และกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเรียนตัวอักษรคันจิและภาษาญี่ปุ่นด้วยความสนุกสนานต่อไป